

A. Jurovský

„Mládež a společnost“

Veda, Bratislava, 1975.

Jednou z oblastí problémů, před kterými stojí každý, kdo se vážně zabývá otázkami psychologie práce a průmyslové psychologie je soubor otázek, které mají společného jmenovatele zvaného „mladý člověk“. Mladí lidé v zaměstnání mají své specifické problémy. Obecně se hovoří o nedorozuměních mezi mladými a starými, o rozdílech mezi generacemi, o těžkostech při vedení mladých lidí atp. Každý, kdo se s těmito problémy dostal do užšího osobního styku jistě uvítá existenci souborné studie, která má problematiku dospívání v centru svého zaměření.

Profesor Anton Jurovský vydal v roce 1974 v bratislavském nakladatelství Veda, které patří Slovenské akademii věd, knihu pod názvem „Mládež a společnost“. Jak je z názvu již zřejmé, nejde zde o celou problematiku mladých lidí, ale o speciálně sociálně-psychologickou tematiku. Naznačuje to i podtitul této knihy: Studie socializačních procesů u adolescentů. Socializací se při tom myslí vrstání individua do společenských podmínek, tj. změna, ke které dochází v průběhu života člověka, kdy člověk se rodí jako víceméně biologický jedinec a postupně se začleňuje do společnosti (do rámce rodiny, školy, učiliště, dílny, společnosti atp.). Termínem „adolescenti“ se v knize rozumí prakticky druhé desetiletí života mladých lidí. Toto druhé desetiletí je při tom dále členěno na dobu ranné adolescence čili na dobu puberty a na dobu vrcholné adolescence, která po pubertě následuje. Ohraničení doby adolescence druhou desítkou let života je třeba při tom chápat jen jako metodické zjednodušení. Autor sám na několika místech připomíná, že zvláště horní hranici je třeba brát s rezervou. Dospělým se člověk v sociálně-psychologickém slova smyslu nestává tím, že dosáhne určité věkové hranice (např. plnoletost v právním slova smyslu), ale tím, že jeho „adjusta-

ce“, tj. způsob vyrovnávání se či vypořádávání se se sociálním prostředím dosáhne určité společensky přijatelné míry.

Které otázky si recenzovaná publikace klade? V první řadě je zde základní sociálně-psychologická otázka: „Kdo má vliv na mladé lidi? K ní se řadí hned další: „Jak velký vliv na mladého člověka má ten, kdo s ním přichází tím či oním způsobem do styku?“ V psychologickém pojetí jsou tyto otázky zjemňovány: „Kdo je mladému člověku člověkem blízkým, na kterého se tento mladý člověk může obracet a skutečně se také obrací v různých situacích svého života (rozumí se v tzv. sociálních problémech, do kterých se mladý člověk dostává)? Soubor otázek, které si autor klade, je možno ještě rozšířit. V poslední části knihy se autor zvědavě ptá: „Jak se odráží soubor socializačních vlivů v osobnosti adolescenta?“ nebo přesněji: „Jak to vypadá s postoji mladých lidí k souboru sociálních témat a problémů, které musí řešit mladý člověk dneška?“

Pohlédneme-li do mimořádně pěkně utříděné knihy A. Jurovského, pak zde najdeme řadu odpovědí na výše uvedené otázky. V souboru tzv. socializačních činitelů, tj. lidí – jak jednotlivců, tak skupin a institucí (i neformálních seskupení) najdeme vedle rodiny a školy i některé, které mají blízko k pracovnímu prostředí: např. zájmové kroužky (str. 81–83), mimoškolní vyučování (str. 79–81), mládežnické organizace (str. 83–89) atp. V úvahu byli bráni i mistři, vedoucí a vychovatelé, případně i spolužáci v učňovských školách a spolupracovníci v pracovním prostředí, i když toto téma nebylo centrálním tématem recenzované práce.

Autorův zájem byl soustředěn ani ne tak na inventarizaci všech možných sociálních vlivů, na vystižení všech druhů osob, institucí a forem působení na mladé lidi, jako spíše na zjištění subjektivního hodnocení tohoto sociálního vlivu mladými lidmi. Profesor Jurovský toto osobní zvažování sociálního vlivu druhých lidí na mladého člověka měří speciální metodou, kterou nazývá „Ská-

la SP". Tato škála je uvedena v recenzované knize v souboru dodatků, a to jako příloha č. 2 na konci knihy. Je možno se domnívat, že tato metodika, která je originálním příspěvkem A. Jurovského ke studiu vzájemné blízkosti v sociálně-psychologickém smyslu (SP je zkratka pro sociální proximitu, tj. psychickou blízkost v sociální interakci), je mimořádně vhodným nástrojem pro sociálně-psychologické šetření – nejen po ta, která autor provedl, ale i pro ta, která na mnoha místech by v našich podnicích měla být provedena. V podstatě této metodiky je stavění zde mladých lidí do různých sociálních situací (Jurovský jich vyčlenil ve své knize celkem 20), které vyžadují určitou interakci daného člověka s druhým člověkem. Daná osoba je při tom dotazována, na koho by se v dané situaci obrátila např. o radu, o pomoc, o účast atp. Škála SP při tom obsahuje celkem 24 údajů o lidech, na které by se mladý člověk mohl obrátit. Je při tom žádán, aby u každého z těchto 24 lidí uvedl nejen zda by se na něj obrátil, ale jak „moc“ připadá tento člověk v úvahu jako partner v dané situaci (zda jen slabě a zřídka, či dost silně a dost často nebo dokonce velmi silně a velmi často). Z takto zjištěných subjektivních výpovědí dotazníku SP je pak možno zjistit, jak se „lomí“ objektivní údaje o tom, s kým kdo přichází do styku v subjektivním pohledu mladého člověka.

Metodikou škály SP byly zjištěny mnohé údaje o sociálním životě mladých lidí. Z výsledků je možno naznačit jen mimořádně silný vliv rodiny na mladé lidi – a to nejen nejužší, ale i širší rodiny. Toto zjištění je jistě překvapivé pro mnohé, kteří se domnívají, že rodiče jsou „odepsáni“ u mladých lidí. Nejužší rodina tvoří 35,6 % všech sociálně blízkých vztahů dospívajících chlapců a 37,4 % u děvčat! Druhou nejzávažnější skupinou lidí, kteří na dospívající mají velký vliv, jsou jejich přátelé. Je možno říci, že nejužší rodina a nejužší přátelé mladého člověka vykonávají na něj 68 % sociálního vlivu měřeného škálou SP (viz str. 122 a 123). Na mapě blízkých lidí mladého člověka tvoří tak největší „kontinent“ přfbuzní a vrstevníci mladých. Dohromady zaujímají celkem 92 % „prostoru“ sociální blízkosti. V porovnání s tím je možno považovat sociální blízkost jiných lidí jako např. učitele, vedoucího, mistra atp. za relativně nepatrnou – měřeno škálou SP. Uvedeno čísla: je-li sociální blízkost chlapce k otci uvedena hodnotou 11,7 a k matce 13,4 a k osobnímu příteli 12,9, pak obdobná hodnota pro učitele je 2,7, pro trenéra sportovního klubu 1,1 a pro vy-

chovatele v internátě 0,8! (viz str. 118, tabulka č. 21). Tato zjištění jsou o to překvapivější, že jsme si zvykli měřit sociální působení např. délkou a častotou styku. Kdyby toto působení bylo tak jednoduché, pak by učitelé (např. u studentů středních škol) patřili mezi osoby, se kterými mladý člověk nejčastěji přichází do styku a i mezi ty, se kterými je relativně nejdelší dobu v blízkém styku.

Bylo by možno pokračovat a uvádět řadu zajímavých poznatků z recenzované knihy. Bylo by možno sledovat rozdíly v postojících pracující mládeže a pracovníků ve výzkumu (str. 203), rozdíly v postojících dospívajících mladých lidí a lidí dospělých různého věku (až po šedesátileté – viz str. 207). Bylo by možno sledovat rozdíly v postojích manuálně pracujících dělníků, mistrů, technických a administrativních pracovníků, vedoucích pracovníků a pracovníků ve výzkumu (str. 213) vztah mezi postoji dětí z rodin manuálně a nemanuálně pracujících (str. 214) atp. Recenzentovi se však zdá důležitější upozornit na základní myšlenku knihy: socializace je procesem, který probíhá po celý život, nejen v dětství a v mládí. Soubor metod (viz tři metodiky uvedené v přílohách recenzované knihy) umožňují studovat průběh této socializace. Nebylo by namístě soustavně sledovat průběh socializace lidí vstupujících do zaměstnání – i v průběhu jejich zaměstnání?

J. Křivohlavý

Zd. Hajný a kolektiv

Psychologické aspekty v praxi vedoucích pracovníků v zemědělství, 1974

Publikace, kterou koncem roku 1974 vydal resortní institut ministerstva zemědělství a výživy, představuje první ucelenější přehled pracovně psychologických poznatků, směřovaných do zemědělské praxe. Záměrem předkládané publikace je orientovat vedoucí a řídicí pracovníky v zemědělství v problematice psychologických aspektů v jejich práci a poskytnout jim některé praktické podněty, které by jejich vlastní práci usnadnily.

Autoři byli zároveň vedeni snahou přispět ke zkvalitnění cyklické a funkční přípravy v resortu zemědělství a výživy výběrem takové problematiky, která pomáhá hlouběji pochopit místo a úlohu člověka ve výrobním procesu.

Nesnadnost takového pojetí nese s sebou vedle obvyklých úskalí podobných textů navíc tu okolnost, že vybraná problematika představuje v této oblasti užité psychologie z převážné části tématiku dosud neřešenou.